

Mitä tunnemme, kun tunnemme?

Boddice, Rob (2022). Tunteiden historia. Suomentanut Jyrki Vainonen. Vastapaino. 299 sivua.

IHMISTIETEIDEN KIELELLISEN käänteän jälkeen koettu affektiivinen ja ruumiillinen käänne on nostanut tunteiden historian esiin myös Suomessa. Esimerkistä käy Hannu Salmen kuvaus Turun 1827 palosta tunteiden näkökulmasta (Salmi 2022).

Tampereen yliopiston kokemuksen historian huippuyksikössä työskentelevä Rob Boddice luetaan maailman johtaviin tunteiden historian tutkijoihin. Hän hylkää oletuksen yleisinhimillisistä tunteista tai siitä, että voisimme eläytyä jonkin toisen ajan ja paikan kokemuksiin ja tunteisiin. Empatia edellyttää yhteistä kontekstia ja yhteistä tietoa sekä yhteisiä tapoja osoittaa tunteita. Emme yleensä voi tavoittaa kokemusta siitä, millaista on olla toinen.

Boddice väittää, etteivät emootioiden tutkijat useinkaan tiedä, mikä tai missä on heidän tutkimuksensa kohde, mutta usein he väittävät tietävänsä, mikä on ihmisluento tai mitä on emootio aina ja kaikkialla. Tällöin joudutaan helposti kehäpäätelmiin, joissa toinen selitetään toisella.

Kirjoittaja hylkää haaveet yleisinhimillisistä ja systemaattisista tunneteorioista. Sen sijaan häntä kiinnostaa, miten ihmisen irratiionaalista puolta on kirjoitetun historian aikana koettu ja teoretisoitu. Boddice nimeää otteensa biokulttuuriseksi. Aivot ja ruumis

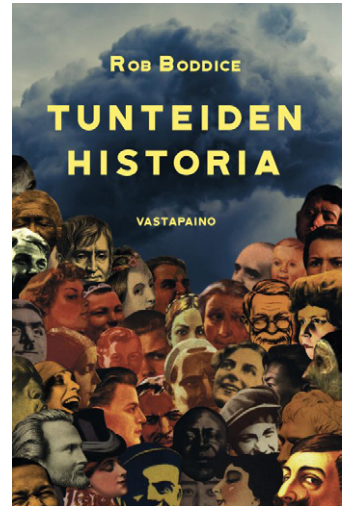
ovat maailmassa. Affektiivisen kokemuksen kulttuurinen kehystäminen muovaa aivoja, ja samalla aivot rakentavat maailmaa. Merkityksiä synnytetään vain kulttuurisissa muodostumissa ja vuorovaikutuksessa.

KIUKUTTELEVIA KÄSITTEITÄ

Sitä, miten ilmaisemme emootioita, ei voi erottaa siitä, miten ne koemme. Yksilöt ja ryhmät joutuvat työstämään tunteitaan tietyissä olosuhteissa ja pyrkivät myös esittämään eli ilmaisemaan ne kuhunkin tilanteeseen sopivilla tavoilla. Kun tunteiden ilmaisun tavat ovat aikojen saatossa muuttuneet, kokemustenkin on täytynyt muuttua. Kulttuuriin sidottu ilmaisu heijastuu takaisin itse tunteeseen ja muuttaa sitä. Tunnekokemukset ja niiden ilmaisutavat muovaavat toisiaan ja muovautuvat toisikseen, eivät kehämäisesti vaan vuorovaikutuksellisesti.

Lukija ei saa varmuutta siitä, mihin kirjoittaja tarkalleen viittaa puhuessaan affekteista, tunteista, emootioista tai passioista, ylipäänsä mielen- tai sielunliikutuksista. Täyttä varmuutta ei saa edes siitä, missä määrin emootiot ja tunteet (*feelings*) ovat Boddicelle päällekkäisiä käsitteitä.

Selitys tarkkojen määritelmien puutteelle on historiateoksen – historiallisuus. Emootio-sanalla

ei ole merkitystä suuressa osassa kirjoitettua historiaa. Jos joku väittää tietävänsä tarkasti, mitä 'emootio' on, hän samalla muokkaa käsitettä toiseksi. Sen sijaan on pyrittävä selvittämään aiemmin eläneiden ihmisten kokemusta sellaisena kuin se heille itselleen näyttäytyi. Historiassa joudutaan todistamaan hyvinkin outoja ja vaikeasti tunnistettavia affektiivisia kokemuksia ja ilmaisuja. Boddice pyrkii jäljittämään aikalaisten tunnesanalle antamia merkityksiä sen sijaan että raahaisi "kiukuttelevaa ja vastentahtoista sanaa tämänhetkiseen sanastoon" (s. 24). Tunteiden historia ei tule eläväksi kuvaamalla yhtäläisyyksiä vaan jäljittämällä kadonneita tunteita.

SUKELLUKSIA AIKIOIHIN

Tunteiden historia rajautuu kirjoitettuun länsimaiseen historiaan eikä pyri olemaan suurten historiallisten linjojen narratiivi. Jatkuvuuksien tai dramaattisten käännekohtien sijaan siinä tehdään

EMOOTIO UUSLIBERAALINA AIKANA NÄYTTÄÄ HÄMÄRÄLTÄ, TYHJÄLTÄ TAI JOPA KARKEALTA.

yksittäisiä sukelluksia tilanteisiin ja olosuhteisiin, joissa tunteita on koettu ja kuvattu.

Antiikin lähteissä ongelmattomilta vaikuttavat emootiot muuttuvat Boddicen lähiluennassa toisenlaisiksi. Homeroksen kahdeksannelle vuosisadalle ennen ajanlaskua ajoittuvassa *Iliassa* Akhilleen 'raivo' (*menis, μῆνις*) ei ole tavanomaista suuttumusta vaan jotain ylevää, jumalille varattua oikeutettua kosta. Aristoteleen (384–322 eaa.) *Nikomakhoksen etiikassa* kuvattu 'onnellisuus' (*eudaimonia, εὐδαιμονία*) ei lainkaan vastaa sitä, miten sana nykyisin ymmärretään. Aristoteleen mukaan affektiiviset kokemukset ovat aina sidoksissa tilanteeseen, jossa ne koetaan. Hyveellinen elämä ja eudaimonian kokeminen on rationaalisen sielun toimintaa. Toiminta määrää tunteen, ei päinvastoin. Minkään tunteen käsittelyyn ei voi olla valmista sisäänrakennettua mekanismia, vaan kokemus ja käytäntö opettavat yksilön järjen avulla käsittelemään hänelle tapahtuvia asioita.

Teoksen muut aikasukellukset käsittelevät muun muassa antiikin lääketiedettä, kirjailija Hildegard Bingeniläistä (1098–1179), filosofeja, kuten Niccolò Machiaveli (1469–1527) René Descartes (1596–1650), Baruch Spinoza (1632–77) ja Mary Wollstonecraft (1759–97). Lisäksi mukana

on valistusajan pariisilaisia rakkauskäsityksiä samoin kuin kuvien eri aikoina välittämiä tunteita.

Nykyaikaa Boddice kuvaa karusti. Hän kritisoi onnellisuuden hallinnointia ja onnellisuusmittauksia ja väittää emootion näyttävän uusliberaalina aikana "hämärältä, tyhjältä tai jopa karkealta". Emootioita kuvaava kieli on lajistunut karkeiksi jaotteluiksi. Sosiologi Eva Illouzin käsite emotionaalinen kapitalismi kuvaa, miten taloudelliset suhteet kaappaavat tunteita, mikä puolestaan määrittää sosiaalisia suhteita.

Onnellisuus on taloudellisen tai hallinnollinen imperatiivi, josta ei puutu orwellilaisia sävyjä. Onnellinen kuluttaja ei anna jäätiköiden sulamisen pilata tunnelmaansa. Kidutuksesta kuulu Yhdistyneet arabiemiirikunnat nimitti vuonna 2016 onnellisuusministerin, ja Venezuelaan perustettiin vuonna 2013 Korkeimman yhteiskunnallisen onnellisuuden ministeriö.

HISTORIAN MUSIIKKIA

Boddice on myös muusikko, ja jotain musiikinomaista hänen teoksensa virtaavuudessa onkin: matkalla olo, outojen maisemien ihmettely ja lopullisten selitysten puute. Vaikka kirjoittaja ilmaisee teoksen alussa tutkimukselliset lähtökohtansa kiitettävän selvästi,

aina ei ole yhtä selvää, miten lähtökohdat näkyvät antiikista nykyaikaan ulottuvissa historiasukelluksissa. Asiaa auttaisivat tiivistelmät ja päätelmät kunkin luvun lopussa.

Tunteiden historiaa ei ole tarkoitettu systemaattiseksi tunneteorioiden tai -filosofioiden historiaksi. Arvostettavaa teoksessa on sitkeä muistutus kontekstin tuntemuksesta, koska tunne- ja kokemusnasto kääntyy erityisen hankalasti toiselle kielelle ja toiseen aikaan. Tarkkuuteen on syytä siksikin, että monien klassikkotekstien englanninnokset ovat olleet luvutoman heikkoja. Kun tieteen ainoa kieli on englanti, väärinkäsitykset kertautuvat loputtomiin. Tunnettu esimerkki *lost in translation* -ilmiöstä on lapsuuden historioitsija Philippe Arièsin (1914–84) käsite *sentiment de l'enfance* eli lapsuuden tunne tai tuntu, joka kääntyy englanniksi miten milloinkin.

JUSSI ONNISMAA

FT, dosentti, tietokirjailija, työn-ohjaaja

LÄHTEET

Salmi, H. (2022). *Tunteiden palo – Turku liekeissä 1927*. Helsinki: Otava.